

Mustafa MÜJDECİ

Prof. Dr. | Prof. Dr.
Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kırıkkale-TÜRKİYE
Kırıkkale University, Faculty of Art and Sciences, Department of History, Kırıkkale-TURKIYE
ORCID: 0000-0001-8262-2310
mustafamujdeci@kku.edu.tr

Cem KARAKILIÇ

Dr. Öğr. Üyesi | Assist. Prof.
Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
Çankırı-TÜRKİYE
Çankırı Karatekin University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Political Science
and Public Administration, Çankırı-TURKIYE
ORCID: 0000-0003-1818-2423
cemkarakilic@karatekin.edu.tr

Caleb Frank Gates'e Göre Atatürk ve Yeni Türkiye

Öz

Robert Koleji 1863 yılında Amerikalı misyoner Hamlin tarafından İstanbul'da kuruldu. Amerikalıların kendi sınırları dışında kurduğu ilk kolej olan Robert Koleji, başlangıcından itibaren kaliteli eğitim anlayışıyla İstanbul'un en seçkin kurumlarından biri hâline geldi. Amerikalıların gurur kaynağı olan okul aynı zamanda İstanbul'da yaşayan Amerikalılar için bir buluşma ve aidiyet mekânıydı. Robert Koleji Suriye Amerikan Koleji gibi diğer misyoner okulları için de ilham kaynağı olmuştu. Ayrıca okul Osmanlı Devleti'ndeki azınlıkların yetiştirildiği bir doktrinasyon merkezi hâline dönüştürüldü. Kolejin kurucusu Hamlin ve ikinci müdürü George Washburn'dan sonra okul müdürlüğüne Caleb F. Gates atandı. Gates, American Board tarafından önce Mardin'e gönderilmiş 1894'ten 1902'ye kadar Harput Euphrates College'in (Fırat Koleji) müdürlüğünü yürütmüştü. Gates, 1902 yılında okulun mütevelli heyeti başkanı John S. Kenedy tarafından Robert Koleji müdürlüğüne getirilmişti. Geç Osmanlı döneminden erken Cumhuriyet dönemine kadar (1903-1932) koleji idare eden Gates, okulun eğitim anlayışına getirdiği yeniliklerin yanında Türkiye'de yaşanan gelişmeleri de yakından takip etti. Gates'in İstanbul'da bulunduğu bu dönem Balkan Savaşlarının, I. Dünya Savaşı'nın, Türk İstiklal Harbinin, Lozan görüşmelerinin ve yeni Türkiye'nin kuruluş sürecinin tamamlandığı önemli bir dönemdi. Hatıralarında Genç Cumhuriyet'in ortaya çıkışını ve büyümesini anlatan Gates, "Current History", "Muslim World" ve "The China Weekly Review" gibi dünyaca ünlü dergiler için Türkiye Cumhuriyeti ve Atatürk'le ilgili özgün ve dikkate değer makaleler yayınladı. Bu çalışmada Caleb F. Gates'in erken Cumhuriyet dönemi ve Mustafa Kemal Atatürk hakkındaki değerlendirmelerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erken Cumhuriyet Dönemi, Atatürk, Robert Koleji, Caleb Frank Gates.

Ataturk and the New Turkey According to Caleb Frank Gates

Abstract

Robert College was founded in Istanbul in 1863 by the American missionary Hamlin. Robert College, the first college established by Americans outside its borders, has become one of the most distinguished institutions in Istanbul with its understanding of quality education since its inception. The school, which is a source of pride for Americans, was also a meeting and belonging place for Americans living in Istanbul. Robert College had also been an inspiration for other missionary schools, such as the Syrian American College. In addition, the school was transformed into a doctrinal center where minorities in the Ottoman State were educated. After Hamlin, the founder of the college, and George Washburn, the second principal, Caleb F. was appointed principal of the school. Gates was sent to Mardin by the American Board first and was the director of Harput Euphrates College (Fırat College) from 1894 to 1902. Gates was appointed principal of the school in 1902, by president Kennedy of the board of trustees. Gates, who managed the college from the late Ottoman period to the early Republican period (1903-1932), closely followed the developments in Turkey, as well as the innovations that the school brought to the understanding of education. The period during which Gates was in Istanbul was an important period in which the Balkan Wars, the

First World War, the Turkish War of Independence, the Lausanne negotiations and the establishment of the new Turkey were completed. Gates, who tells about the emergence and growth of the Young Republic in his memoirs, wrote original and remarkable articles about the Republic of Turkey and Atatürk for world-famous magazines such as "Current History", "Muslim World" and "The China Weekly Review". In this study, Caleb F. Gates' assessments about the early Republican period and Mustafa Kemal Atatürk are included.

Keywords: Early Republican Period, Ataturk, Robert College, Caleb Frank Gates.

Giriş

Robert Kolejinin ve "American Board of Commissioners for Foreign Missions"un önemli isimlerinden biri olan Amerikalı eğitimci ve misyoner Caleb Frank Gates, 1894'de gönderildiği Türkiye'de yaklaşık 41 yıl görev yaptı. Onun Türkiye'deki en büyük başarısı şüphesiz Hamlin ve Washburn'dan devraldığı Robert Kolejinin ülkenin en seçkin kurumlarından birine dönüştürmesiydi. Gates sadece bir idareci ve misyoner olarak değil aynı zamanda Türk hükümetleriyle olan ilişkilerinde de başarılı bir seyir izledi. Öyle ki, yakın tarihin en kaotik olayları karşısında bile itidalini korumak suretiyle hem okulun itibarını hem de Türk hükümetleriyle olan iyi ilişkilerini korumayı başardı ve II. Abdülhamit döneminden Tek Parti Dönemine kadar süren çok uzun bir sürecin tanığı olarak Türkiye'de gerçekleştirdiği bütün gözlemlerini ABD'ye döndükten sonra dünyanın en seçkin dergilerinde yayımlamaya başladı. İşte bu makale Gates'in Türkiye'deki izlenimlerini ve yakın tarihle ilgili özgün analizlerini içermektedir.

Bir giriş ve iki başlıktan oluşan makalenin birinci bölümünde Gates ve Robert Koleji hakkında panoramik bir değerlendirme yapılmış, ikinci bölümde ise Gates'in Türkiye'deki izlenimleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca çalışmada doküman incelemesi ve içerik analizi kullanılmıştır.

Caleb Frank Gates ve Robert Koleji

19. yüzyıl Osmanlı tarihinde misyonerlik faaliyetlerinin hız kazandığı yeni bir dönemdi. Bu süreçte Osmanlı toprakları üzerinde faaliyet gösteren farklı ülkelere mensup pek çok misyoner arasında Amerikalı misyonerler de bulunmaktaydı. Özellikle "American Board of Commissioners for Foreign Missions" (ABCFM) adlı teşkilata bağlı misyonerler başta eğitim olmak üzere pek çok alanda faaliyet gösteriyorlardı. ABCFM'nin 1876 yılında yayımladığı broşüre göre Türkiye "Misyonerler açısından Asya'nın anahtarı"ydı (Bartlett, 1876, s. 1). Bu anlayışla hareket eden misyoner teşkilatlar, mensupları arasındaki en deneyimli isimleri Anadolu'ya gönderiyordu. Bu deneyimli isimlerden biri de "Eğitimci, devlet adamı, misyoner ve bir Hristiyan kahramanı" olan Hamlin'di (Foster, 1903, s. 5).

Cyrus Hamlin, 5 Ocak 1811'de Portland'ın kırk mil kuzeybatısındaki küçük bir çiftçi köyü olan Waterford Maine'de doğmuş, Bowdoin Kolejinde okumuştur. Misyoner olarak yetiştirilmek üzere gönderildiği okulların hemen hepsinde başarılarıyla temeyyüz eden Hamlin, belagat konusunda iyi bir eğitim almış, görüşlerini hiç çekinmeden dile getirip savunmayı öğrenmişti. Ayrıca eğitim hayatı boyunca okul içinde ve dışında faaliyet gösteren cemiyetlerde olağanüstü başarılar göstermişti. Hamlin, projeler üretebilen ve arkadaşlarını örgütleyebilen yapısıyla liderlik özelliklerine sahipti. Bu arada sosyal sorumluluk anlayışı içinde zararlı alışkanlıklarla mücadele ederken sosyal yönünü de geliştirmişti (Hamlin, 2012, s. 8-32).

Güçlü bir din eğitimi de alan Hamlin, misyoner olarak Afrika gibi uzak bölgelerde çalışmayı beklerken kendisini İstanbul'da bulmuştu. İstanbul'da çalıştığı dönemde-1840 yılında-Bebek'te bir teoloji okulunun açılmasına ön ayak olmuştu. Okulda din eğitimi ile birlikte içinde mesleki eğitimin de bulunduğu muhtelit bir müfredat uygulamış, ayrıca uygulamalı derslerde kullanılmak üzere çeşitli laboratuvarlar yapılmıştı. İngilizce eğitim veren okulda kurumun ihtiyaçlarını karşılamak için üretim faaliyetleri de yürütülmüştü. Fakat Bebek teoloji mektebi açıldıktan kısa bir süre sonra Merzifon'a taşındı (Foster, 1903, s. 9-25). Bu taşınma bir bakıma okulun kapatılması anlamına geliyordu. Okulun taşınmasının asıl nedeni ise Katolik Ermeni

patriğinin müdahalesiydi. Patrik bir Protestan Okulu olan Bebek'teki teoloji okuluna çocuklarını gönderen velileri tehdit edince okul kapanmak zorunda kalmıştı (Hamlin, 2011, s. 55-56).

Hamlin, 1859'dan itibaren İstanbul'da yeni bir okul açmak için arazi arayışına başladı. 1860 yılında American Board'la olan bütün irtibatını keserek açmayı düşündüğü okul için bağış toplamaya başladı. Bir süre Amerika'da kalıp yeteri kadar bağış topladıktan sonra İstanbul'a dönerek Bebek İlahiyat Okulu'nun eski binasında eğitime başladı. İlk etapta "Amerikan Koleji", "Doğu Koleji" (le College d'Orient) veya "İstanbul Koleji" adıyla açılması düşünülen okula sonradan Cyrus Hamlin'in teklifi ve danışman kurulunun onayıyla Robert Koleji adı verildi. Kolej, adını okulun açılışı için büyük çapta bağış yapan Christopher Rheinlander Robert'den alıyordu. İlk zamanlar dört öğrenci ile eğitime başlayan Robert Koleji, birkaç yıl içinde 30-35 öğrencinin eğitim gördüğü saygın bir kuruma dönüştü. Bir süre sonra hükümetin inşaat izni vermesiyle birlikte satın alınan arazi üzerinde yeni bir okul yapıldı. Bu iznin alınmasında Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk amirali David Farragut'un tavassutu etkili olmuştu. İnşaat devam ederken Sadrazam Âli Paşa'yı ziyaret eden Mr. Robert'a Sultan Abdülaziz tarafından Mecidiye nişanı verilmek istenmişse de Mr. Robert bu nişanı kibarca ve uygun bir dille reddetmişti. Yaklaşık 60.000 dolara mal olan okulun açılışı 15 Mayıs 1871'de gerçekleştirilmişti. Hamlin okulun yeni binaya taşınmasından kısa bir süre sonra bağış toplamak için yeniden Amerika'ya gitmiş fakat bir daha dönmemişti (Hamlin, 2011, s.367-417). Kendi ifadesiyle "büyük bir yanlış" yapan Hamlin, koleje olan bütün bağlantılarını kestikten bir süre sonra vefat etmişti.

Amerikalıların kendi sınırları dışında kurduğu ilk kolej olan Robert Koleji, başlangıcından itibaren kaliteli bir eğitim anlayışıyla hareket ederek Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İstanbul'un en seçkin kurumlarından biri olmayı başarmıştır. Amerikalıların gurur kaynağı olan okul aynı zamanda İstanbul'da yaşayan Amerikalılar için de bir buluşma ve aidiyet mekânı olmuştu. Amerikalıların koleje yüklediği bu misyon ve anlam hatıralara bile yansımıştır (Kandal, 2017, s. 98). Robert Koleji ayrıca Suriye Amerikan Koleji gibi diğer misyoner okullarının da ilham kaynağı olmuştur.

Robert Koleji, Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında sadece asrı bir eğitim kurumu olmakla kalmamış aynı zamanda bazı siyasi oluşumların da odak noktası hâline gelmişti. Mesela Bulgaristan bağımsızlık hareketini idare eden lider kadronun önemli bir kısmı Robert Kolejinden mezun olmuştur. 1879 yılında Bulgaristan anayasasını hazırlayan komisyon üyeleri içinde de Robert Kolejliler vardır. Hatta Bulgarlar, Bulgaristan'ın bağımsızlığına yaptığı katkılardan dolayı okul müdürleri Hamlin ve Washburn'u devlet nişanıyla taltif etmişlerdi (Akyüz, 2007, s. 176; Tozlu, 1991, s. 227; Gates, 1940, s. 167-168). Ayrıca Robert Koleji yalnızca Bulgarlar için değil, aralarında Ermenilerin de bulunduğu diğer azınlıkların doktrinasyon merkeziydi (Yıldız & Yavaşer, 2016, s. 586-587). Diğer misyoner okullarında olduğu gibi burada da uzun vadeli hesaplar yapan okul yöneticileri en çok Bulgar ve Ermeni öğrencilerle ilgilenmişti. Fakat kolejin öğrencilerin dini inançlarına müdahale etmeyen laik eğitim anlayışı bazı çevreleri ve özellikle Ermeni Kilisesini rahatsız etmişti. Ayrıca bazı Müslüman aileler de çocuklarını Robert Kolejinde okutmuştu. Kolej, Türk-Rus Savaşı sırasında bir süre öğrenci kaybına uğramışsa da istikrarlı bir şekilde büyüyerek, zamanla Hıristiyan milletlerin sempati ve güvenini, Türklerin ise saygısını kazanmıştı. Bu arada okulun finansörlerinden Christopher Rheinlander Robert, koleji desteklemek için servetinin beşte birinin okula verilmesini vasiyet etmişti. Her türlü olumsuzluk içinde çalışmalarına devam eden Robert Koleji, çok sayıda öğrenci yetiştirmek suretiyle Türkiye'nin en etkili eğitim kurumlarından biri haline gelmişti (Yavaşer, 2014, s. 90).

George Washburn'dan sonra kolej müdürlüğüne Caleb Frank Gates getirildi. 18 Ekim 1857'de Chicago'da doğan Gates, Beloit College ve Chicago Theological Seminary'den mezun olduktan sonra American Board tarafından Mardin ve Harput'a gönderilmişti. 31 Mayıs 1883'te Mary Ellen Moore ile evlenmiş ve bu evlilikten beş çocuğu dünyaya gelmişti (Gates, 1932, s. 7).

Üniversite eğitimi sırasında İbranice, Yunanca ve Latinceyi, Mardin'de Arapçayı, Harput'ta da Ermeniceyi öğrenen Gates (Kaya, 2022, s. 104) Dr. Crosby H. Wheeler'ın emekliliğe ayrılmasından sonra Harput'taki Euphrates College'in (Fırat Koleji) müdürlüğüne getirilmiş ve bu görevini 1894'ten 1902'ye kadar başarıyla sürdürmüştü (Riggs, 1932, s. 18). Ayrıca Gates sadece eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunmamış, Müslümanlar arasında yürüttüğü sosyal yardım projeleriyle de idealize ettiği misyonerlik çalışmalarına devam etmişti (Gates, 1940, s. 5-8).

1902'de görevini tamamlayıp Amerika'ya dönen Gates, mütevelli heyeti başkanı John S. Kenedy tarafından Robert Koleji müdürlüğüne atanınca yeniden Türkiye'ye gelmişti (Kaya, 2022, s. 104). Devir teslim töreninde yeni müdürün soyadındaki "kapı" kelimesine atıfta bulunan Washburn, "Batan güneş hakkında yeterince şey söylediniz. Gözlerinizi yükselen güneşin kapılarına çevirmenin zamanı" diyerek kendisine olan güvenini ifade etmişti. Gates, Hamlin ve Washburn'un temellerini attığı misyonu ve vizyonu devam ettirerek görevi boyunca kolejin en önemli problemlerinden biri olan finans meselesini çözmek için uğraşmış, göreve başladığında yaklaşık 200.000 Dolar seviyesinde olan bağış miktarını 1932'de 4.300.000 Dolara kadar çıkarmayı başarmıştı (Hagopian, 1932, s. 19-21).

41 yıl boyunca Türkiye'de kalan Gates, kendisinden önceki iki müdürün kurduğu sistemi başarılı şekilde devam ettirmişti (Gates, 1940, s. 16). Robert Koleji, Hamlin'in girişimciliği ve enerjisi, Washburn'un nitelikli eğitim kadrosu ve Gates'in idari yeteneği sayesinde kısa süre içinde Balkanlar ve Orta Doğu'nun en önemli eğitim kurumlarından birine dönüşmüştü. Kolej, bu dönemde Amerika'da ve dünyada yaşanan gelişmelere de kayıtsız kalmamıştı. Gates, öğrencilerine sadece akademik bilgiler vermekle yetinmemiş, onları sosyal hayatta başarılı kılacak muâşeret dersleriyle de mücehhez kılmıştı. Ayrıca öğretmen değişim programları sayesinde öğrencilerin farklı isimlerle tanışmasını sağlamış ve yine 1925-1926 öğretim döneminden itibaren okul tarihinde ilk defa cinsel eğitim derslerinin verilmesine öncülük etmişti. Sportmen kişiliğiyle de tanınan Caleb Frank Gates, öğrencileri spor yapmaya teşvik etmiş, kendisi de öğrencileriyle birlikte çeşitli müsabakalara katılmıştı. Sporun bedensel ve ahlaki gelişim üzerinde olumlu etkilerini bilen Gates, onlar için her türlü imkânı seferber etmişti. Ayrıca öğrencilerle idare arasındaki sorunların çözümünde etkili olması düşüncesiyle öğrenci birliğinin kurulmasını sağlamıştı. Bu arada Gates'in müdürlüğü döneminde kolejde eğitim gören Türk öğrencilerin sayısı artmıştı. Bunda Abdülhamit idaresinin sona ermesi, İttihatçıların koleje sıcak bakmaları, Gates'in Mütareke Dönemi'nde işgal kuvvetlerine yakınlık göstermemesi ve bilhassa Lozan'da bulunan Amerikan heyetinin içinde Türk tarafına yakın bir tutum sergilemesi etkili olmuştu. Gates'in müdürlüğü zamanında kolej kampüsü, yeni binalar yapılarak genişletilmişti. Mesela modern bir spor kompleksi ve yeni bir revir yapılmış, bazı binalar tamir edilerek yeniden hizmete açılmıştı. Yeni yapılan mühendislik binasına ise Gates'in adı verilmişti (Nurdoğan, 2009, s. 203-232; Tubini, 1932, s. 43-45). Ayrıca Gates'in okul müdürlüğü yaptığı süreç peç çok tarihi olayın gerçekleştiği önemli bir dönemdi. Mesela 31 Mart İsyanı sırasında okul müdürü olan Gates, isyanın patlak verdiği saatlerde "dışarıda bunca şey olurken öğrenciler neden kitaplarına gömülüp kalsınlar ki" diyerek onların olayları izlemelerine izin vermişti. Kendisi de ülkedeki siyasi gelişmelerle yakından ilgilenmişti. Paris Barış Konferansı sırasında yakın arkadaşı Prof. Albert H. Lyber'le mektuplaşarak (Sümer, 1964, s. 233-236) Ermenilerin ve Rumların Türk idaresinden koparılmasından ziyade Türklere daha iyi bir idare tarzının benimsetilmesinin önemi üzerinde durmuş ayrıca Osmanlı toprakları üzerinde bir Ermeni devleti kurulmasının doğru olmadığını vurgulamıştı. Manda idaresinin öneminden bahseden Gates, böyle bir idarenin savaş sonrasında birçok sorunla karşı karşıya kalacak İngiltere tarafından kurulamayacağını dolayısıyla Amerika'nın bu işi deruhte ederek İstanbul merkezli bir Amerikan mandasını inşa etmesinin öneminden bahsetmişti. Ayrıca kötü idareyi düzeltme konusunda Amerika'nın rehberlik yapabileceğini belirtmişti. Açıkçası Wilson İlkeleri Cemiyeti'nin kurucuları ve Amerikan mandasını savunanlar

arasında Robert Koleji mezunları olduğu düşünülürse Gates ve kolejinin dönemin Türk fikir hayatında ne kadar önemli olduğu anlaşılır.

Gates, Balkan Savaşlarına da tanıklık etmişti. O gergin günlerde kolejin Bulgarlar tarafından işgal edilmemesi için Amerika tarafından asker gönderilmişti. Aynı durum Birinci Dünya Savaşında da yaşanmış, Enver ve Talat Paşalar okulun savaş koşullarından etkilenmeyeceği konusunda okul idarecilerine teminat vermişti. Ayrıca Gates, Enver Paşa ile yakın ilişkiler kurmuştu. Fakat bütün bunlara rağmen kolejin güvenliği zaman zaman zafiyete uğramıştı. 1917'de Amerika'nın savaşa dâhil olmasının ardından önce kolejin faaliyetlerine ara verilmiş, sonra da hasım ülkelerin vatandaşı olan öğretmenler sınır dışı edilmek suretiyle uzaklaştırılmıştı. Savaş sırasındaki en önemli sorunlardan biri de kolejin iâşe meselesiydi. İstanbul'da iâşe buhranı başlayınca kolejin ihtiyaçları Bulgaristan'dan temin edilmişti. Aynı durum ısınma meselesinde de ortaya çıkmış, kömüre ulaşmanın zor olduğu harp yıllarında okulun odunla ısıtılmasına çalışıldıysa da istenen verim elde edilememişti. Bunun üzerine okulun hayati ihtiyaçlarını karşılayabilmek için okul içinde faaliyet gösteren atölyeler kurulmuştu.

Kaynaklara göre Birinci Dünya Savaşı yıllarında kolejin siyasi faaliyetlerinden şüphelenen hükümet okul binalarında arama yapılmasına karar vermiş hatta kolej binalarına el koymayı bile düşünmüştü. Fakat Gates'in Türkiye'de kurduğu yakın ilişkiler böyle bir ihtimali bertaraf etmişti. Dahası Gates'in bu kritik dönemdeki tavır ve davranışları kolejin Cumhuriyet döneminde de saygın bir yer edinmesini sağlamıştı. İşgal yıllarında tarafsızlık anlayışıyla hareket eden okul, kampüs içinde Amerikan, Rum ve İngiliz bayraklarının asılmasına izin vermemişti. Yine işgal günlerinde Rum ve Malta uyruklu iki öğrencinin çalışma salonundaki Türkiye haritası üzerine delikler açmak suretiyle hakaret etmeleri üzerine öğrencilerin okuldan atılmasına karar verilmiş ve belki de bu hassasiyeti nedeniyle ileride Amerikan okullarına karşı oluşacak muhalefetin de önüne geçmişti.

Kolej, bu tarafsızlık anlayışının farklı bir versiyonunu Millî Mücadele'ye karşı da sergilemişti. Bu gibi tavırlar şüphesiz yeni devletin koleje bakışını da olumlu surette etkilemişti. İsmet Paşa ile Gates arasında Lozan görüşmelerinde başlayan dostluk, Cumhuriyet'in ilk yıllarında da devam etmiş; Robert Koleji mezunlarından Hüseyin (Pektaş) Bey'in Türk heyetinin tercümanı ve sekreteri olarak Lozan görüşmelerine katılması, kolejin Türkiye'deki imajını olumlu yönde etkilemişti. Ayrıca Gates Lozan Konferansına Amerika Birleşik Devletleri'nin temsilcisi olarak katılan Amiral Bristol'un danışmanlığını yapmıştı. Refet (Bele) Paşa İstanbul'un Ankara Hükümeti tarafından teslim alınması sırasında kendisini ziyaret eden Gates'e "Eğer siz bana gelmeseydiniz, ben size gelecektim, halkımıza yaptığınız iyiliklerden dolayı teşekkür etmek için ben sizi ziyaret etmek zorunda kalacaktım" diyerek kolejin işgal yıllarındaki tarafsızlık politikasından övgüyle bahsetmişti (Kaya, 2022, s. 105-131, 136).

Gates'e Göre Yeni Türkiye ve Atatürk

Robert Koleji Müdürü Caleb Frank Gates, Abdülhamit idaresi, İttihat ve Terakki yönetimi ve Cumhuriyet dönemine ait bütün izlenimlerini hatıratında ve dünyaca ünlü mecmualar için kaleme aldığı makalelerinde ayrıntılı şekilde anlatmıştır. Özellikle 1940 yılında yayınlanan hatıratın "The Vision of Mustafa Kemal" başlığını taşıyan son bölümünde Türk tarihi hakkında mufassal bir değerlendirme yapmıştır. Burada Türklerin demokrat bir halk olduğundan bahseden Gates, Atatürk'ün enerjisi ve gayreti sayesinde süratle gerçekleştirilen inkılapların halk tarafından kolayca benimsenmesinin nedeninin Türk halkının doğuştan gelen demokratik ruhuyla açıklanabileceğini belirterek Türkler hakkında "Avrupa'nın ilk beyefendisi" unvanını kullanmıştır. Ayrıca Türk milletini köylüler, memurlar ve yurttaşlar olarak sınıflandırıp üçüncü kısımda yer alan kentli yurttaşların genellikle okumuş, vatandaşlık görev ve sorumluluklarını idrak etmiş bilinçli bir kitle olduğunu vurgulamıştır. Türk halkının Osmanlı'nın son döneminden itibaren kötü eğitim ve kötü bir yönetimle karşı karşıya kaldığını belirten Gates, Türkleri milli seciyesi yüksek bir millet olarak

tanımlamıştır. Ankara'nın başkent olarak seçilmesinin öneminden de bahseden Gates'e göre başkentin yabancı bir kültürün etkisi altındaki İstanbul'dan Ankara'ya nakledilmesi devrimin geleceği açısından isabetli bir karardı ve aslında hükümet bu kararlar halkın arasına, evine yani gerçek yerine taşınmıştı. Ayrıca o, cumhuriyet idaresinin sanayi, bankacılık, tarım, ulaşım, ticaret, hukuk, eğitim ve günlük hayatı dönüştürmek için yaptıklarını da olumlu karşılamıştır. Hükümetin dinî hayatı düzenleyen kararlarını da değerlendiren Gates, tanıdığı birçok Türk'ün devrimden önce bile dinin kendilerine dayattığı sosyal kısıtlamalara karşı çıktığını, gençlerin dinden uzaklaştığını, devrim sayesinde dini prangalarını kıran Türkiye'de büyük bir sosyal değişimin yaşandığını belirtmiş, Türklerin pratik insanlar olduğunu, onların da bütün insanlar gibi Allah'ın varlığına inanıp cennette ölümsüzlüğün güvencesini arzuladıklarını yani gerçeği dinde aradıklarını fakat yeni bir din formülasyonunun nasıl ve ne zaman denenebileceğini bilmediklerini ifade etmiştir. Ayrıca Kuran'ın Türkçeye çevrilmesi ile dinin daha anlaşılır kılındığını dile getirmiştir. Gates'e göre Türkler İslam'dan uzaklaşarak Kuran'daki ayetleri anlayamaz hale gelmiş, öyle ki Bebek'teki bir camide yazılı olan "Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü işte oradadır (Bakara 115)" ayetini dahi anlayamayacak duruma düşmüşlerdi. Hatıratında Mustafa Kemal'e de yer veren Gates, onun milli mücadele yıllarında muhalefete karşı tolerans göstermeyen katı bir lider olduğunu ve fakat cumhurbaşkanlığı döneminde garip bir şekilde mutedil bir politikaya büründüğünü anlatmıştır. Ona göre Mustafa Kemal Paşa, açık ve mantıklı konuşmaları sayesinde Meclis'i rahatlıkla ikna edebilecek kadar güçlü bir liderdi. Mustafa Kemal'in Hitler, Stalin ve Mussolini'ye benzetilerek diktatör olarak lanse edilmesini doğru bulmayan Gates, Mustafa Kemal Paşa'dan bahsederken onu tek parti yönetimine rağmen halkın refahı için çalışan ve "asıl hedefi demokrasi olan bir diktatör" olarak tanımlamıştı (Gates, 1940, s. 303-323).

Caleb Frank Gates'in en önemli makalelerinden biri de *The China Weekly Review* (1923-1950) dergisinde yayınlanmıştır. Gates bu makalesinde özetle şu ifadeleri kullanmıştır: Ankara çamurlu, taşlı yollarıyla yıllar önce bir köy havasındayken on yıl içinde muhteşem bir dönüşüm yaşayarak geniş yolları ve hükümet binaları ile dikkat çekmektedir. Büyük binaları, muazzam okulları, Türk Ocağı binası ve Ulus'taki Atatürk heykeli gibi yapılar ile gelişen bir Ankara görülmektedir. Yeni Türk alfabesinin devlet memurları arasında öğretilmesi için hararetle bir çalışma yürütülmektedir. Eski rejimde valilerin keyfi ve baskıcı özelliklerine karşı yeni devlet, yöneticilerin "hukukun üstünlüğü" bağlamında hukuk içinde hareket etmelerini sağlamıştır. Seyahat güvenliği ve konforu konusunda da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti barışçıl niyetlerle kalkınma ve gelişme sürecini dostane ilişkiler geliştirerek sürdürmektedir. Sorunlarını iyi niyetle çözmeye arzusundadır. Esasen bu da son on yılın en dikkat çekici olaylarından biri olarak görülmektedir (Gates, 1929, s. 462-464).

Gates aynı düşünceleri 1930 yılında *Current History*'de yayınladığı makalesinde de ifade etmiştir. Burada da eski yönetimle yeni rejim arasındaki farklara değinen Gates, özellikle Abdülhamit idaresinin hem Türkleri hem de Hıristiyan ahaliyi sömürüp ezdiğini belirtmiş, Abdülhamit yönetimin en önemli işinin halktan zorla para toplamak olduğunu iddia etmiştir. Lozan Konferansı'na da özel anlamlar yükleyen Gates, bu anlaşmayı Türkiye'nin yeniden canlanmasının ve yeni bir devlet olarak dirilmesinin başlangıcı olarak görmüştür. Hatta Lozan'daki Türk heyeti de müzakerelerin başladığı andan itibaren bu düşünceyle hareket etmiştir. Gates'e göre zaman kendisini haklı çıkarmıştı. Ayrıca inkılaplar sayesinde Türk halkının hayatında benzersiz bir devrim yaratılmıştı. Ona göre Cumhuriyet yönetiminin gerçekleştirdiği en önemli değişikliklerden biri köylülere uygulanan vergi toplama usulünün lağvedilmesiydi. Ayrıca cumhuriyet döneminde Türkiye önemli gelir kaynaklarından biri olan aşardan vazgeçerek üretime olumlu bir katkı sağlamıştı. Buradaki temel değişim aslında Türk Hükümeti ve Türk Devleti'nin halka karşı yaklaşımının değişmesiydi. Cumhuriyet hükümetleri padişah iradesinin kamu politikalarına dönüştürüldüğü eski yönetimlerin aksine artık politika üretirken halka müracaat ediyordu. Dünya tarihindeki bütün reformların aksine Türkiye'deki reformlar yönetici kadrolar

tarafından yukarıdan aşağıya doğru tatbik ediliyordu. Ayrıca yönetici sınıflar yapılan köklü değişikliklerin halka anlatılmasına özel bir önem atfediyordu. Başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere bütün milletvekilleri, milletin gerçek yöneticilerinin vatandaşlar olduğunu, artık milletin kendi kaderini kendisinin tayin edeceğini söyleyerek yeni bir vatandaşlık anlayışı geliştiriyordu. Millet idaresinin üzerinde hiçbir iradeyi kabul etmeyen Mustafa Kemal Paşa, saltanatı kaldırıp Millet Meclisini ve cumhurbaşkanlığı makamını ihdas etmişti. Ayrıca ona göre hilafet denilen şey bütün Türk-İslam dünyasını içine alan merkezi bir organ değildi. Nitekim yerel koşullarından ve geleneklerinden koparılan Müslümanların tek bir dinî anlayışı benimsemelerini beklemek de doğru değildi. Mustafa Kemal Paşa'ya göre bu hem tarihin hem de şeriatın hükmüydü. Ayrıca Gates, Mustafa Kemal'in işgal altında bulunan İslam devletlerini hilafet çatısı altında birleştirmenin mümkün olmadığını bildiğini, Türkiye'nin bunu gerçekleştirecek gücü olmadığını ve dolayısıyla mevcut şartlar altında halifelige gerek kalmadığını düşündüğünü ifade etmekteydi.

Aslında Mustafa Kemal Paşa'nın gerçekleştirdiği bu reform veya devrim, sanıldığı gibi aksine Batı'nın ilhamıyla değil, uzun süre üstünlük mücadelesi veren saf İslami fikirlerin meyvesiydi. Yani 3 Mart 1924 inkılabı uzun süre bu yönde ilerleyen olayların doğal sonucuydu. Ayrıca Batı dünyası uzun zamandır geri kalmış bir ülke olan Türkiye'nin reform ve ilerleme yolundaki büyük gayretlerini hayranlıkla izliyordu. Yeni Türkiye'nin en önemli düşüncesi mali ve ekonomik sorunları çözmektir. Eski rejimden kalma memurlar bazen değişimi anlamakta güçlük çekse de köklü değişim ve iyileştirmeler konusunda yürütülen samimi ve güçlü gayretler gözden kaçmıyordu (Gates, 1930, s. 519-524).

Gates, 1931 yılında yine aynı dergide *-Current History'de-* Türkiye'deki muhalif cereyanlardan bahseden yeni bir makale yayınladı. Burada cumhuriyetin ilanından ve halifeliğin kaldırılmasından sonra güçlü bir muhalefetin ortaya çıktığını anlatarak Türkiye'nin İslam dünyasındaki yerini hilafet aracılığıyla korumak isteyen pek çok kişinin halifeyi hükümetin başına geçirmeye çalıştığını fakat Mustafa Kemal'in bu durumu, 13-14 milyon nüfusa sahip yeni Türkiye'nin elinde tutacağı halifelik müessesesinin çoğu esir durumda olan Müslüman halklar üzerinde fiili bir etkisinin olmayacağı düşüncesiyle reddettiğini belirtti. Ayrıca Mustafa Kemal ülke içinde birlik ve beraberliğin zafiyete uğradığı böyle bir dönemde yeni bir ayrıştırmanın ortaya çıkmasını istemiyordu. Bazılarının Mustafa Kemal Paşa'nın halife olması konusundaki beklentileri de paşanın Türkiye'nin bir halk hükümeti olduğuna ve cumhuriyetten başka bir yönetimin mümkün olmayacağına dair sözleri ile sona ermişti. Demokratik bir yönetim kurmak için mücadele eden Mustafa Kemal Paşa, dinin devletin kontrolünden çıkarılarak halkın vicdanında hak ettiği yere indirilmesi gerektiğine inanıyordu. Bu aslında yeni bir dönem anlamına geliyordu. Hilafetin demokratik sistemle bağdaşmazlığı ve hilafeti muhafaza etmeye kalkışmanın tehlikesi, yeni Türkiye'nin yönetim kadrosu için daha açık hale gelmişti. Demokratik fikirleri atalarından miras kaldığı düşünülen Türkler, geleneksel tahminlerin aksine kamuoyunda liberal fikirlerin rahatlıkla serdedilebileceği bir zemin inşa etmişlerdi. Belli ki Türk milletinin kafasında dünyadan epeyce gizlenmiş uzun bir hazırlık vardı. Bu hazırlığın içine demokrasinin atalardan kalma ilkeleri girmişti.

Gates'e göre Mustafa Kemal Paşa güçlü, iradeli, boyun eğmez ve bilge bir adamdı fakat Türk halkındaki tarihten gelen özellikler olmasaydı bu devasa görevi belki de başaramazdı. Bu açıdan Türklerin devletlerinin bir halk hükümeti olduğuna dair iddialarında doğruluk payı vardır. Ayrıca yeni kurulmuş olan yönetimde şimdilik mutlak yetçi ve baskıcı unsurlara rastlansa da halkın egemenliğinin geliştirilmesi yönünde de büyük gayretler bulunmaktadır. Nitekim eski gelenekler birdenbire yok olmaz ve bir ulus da bir günde dönüştürülemez. Bu bakımdan Türk devrimi despotizme karşı müstesna bir kıyam ve bir milleti reforme etmek için ciddi bir mücadeledir. Kısaca Türkiye inkılabını yaptı şimdi de reformunu ve düzeltmelerini gerçekleştirmektedir (Gates, 1931a, s. 89-93).

Gates, *Current History*'nin 1931 tarihli Haziran sayısında Mustafa Kemal ve Türkiye hakkında yeni bir makale neşrederek bir kez daha modern Türkiye'nin kuruluşundan bahsetmiştir. Bu makalede de diğerlerinde olduğu gibi Osmanlıdan Cumhuriyet'e geçiş sürecini değerlendirmiştir. Ona göre Türkiye'nin reformlar sürecinde Osmanlıdan kalma memurlarla reformlar yürütmesi zor olmuştur. Bir başka zorluk ise Türkiye'nin tatbik ettiği Avrupa usulü yeni kanunlara uygulayıcıların ve halkın alışmasının zaman almış olmasıdır. Ayrıca beklenenin çok üstünde büyük bir başarı gösteren Türkiye, özellikle de mübadeleden sonra ortaya çıkan ticari ve işgücü kaybını telafi etmekte zorlanmıştır. Yine de demiryolu ulaşımında önemli mesafeler kat edilmiştir. Öyle ki 1928-1929 bütçesinin yaklaşık yedide biri demiryolu işlerine harcanmıştır. Hükümet ülke kaynaklarının kötü olduğu bir dönemde demiryollarını geliştirme konusunda olağanüstü bir cesaret göstermiştir. İktisat buhranının yaşandığı yıl sert geçen kış sebebiyle tarımsal üretimde de sıkıntılar yaşayan Türkiye, bir yandan da Osmanlı borçlarının taksitlerini ödemiştir. Ayrıca ihracatın düşmesi, döviz talebinin artıp Tür lirasının değer kaybetmesi üzerine döviz dengeleyebilmek için bir devlet bankası kurulmuştur. Bu arada hükümet tasarrufu ve ekonomiyi güçlendirmek için insanları yerli ürünleri kullanmaya teşvik edici uygulamaları da hayata geçirmiştir. Halkın sağlık şartlarını iyileştirmeyi öncelikli görevlerinden addeden hükümet, Rockefeller Vakfı'nın yardımıyla sıtmayı Ankara'da kontrol altına almayı başarmıştır. Hastalıklarla mücadele için geçici komisyonların kurulduğunu belirten Gates, aynı uygulamanın frengi için de kullanıldığını ifade etmiştir. Toplumsal sorunlarla mücadele alanında başarılı işlerin yapıldığı bu dönemde Çocuk Esirgeme Kurumu, Hıfzıssıhha Kurumu, kadın cemiyetleri, Yeşilay gibi organizasyonların da önemli çalışmalar olduğunu vurgulamıştır. Gates, Arap harflerinden Latin Alfabesine geçiş sürecindeki seferberliği ve Millet Mektepleri uygulamasını büyük bir başarı olarak görmüş ve fakat böyle bir geçişin eski ve yeni edebiyat arasındaki bağlantıyı kopardığını iddia etmiştir. Gates'e göre Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki başarı hamlelerinden biri de okullaşma oranındaki artıştır. Bu dönemde Ankara'da Hukuk Mektebi, İstanbul'da Beden Terbiyesi Okulu, Müzik Muallim Mektebi, Gazi Mektebi gibi mesleki eğitimin geliştirilmesine yönelik çeşitli düzeylerde birçok okul açılmıştır. 30 yıl önceki Ankara ile Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki Ankara'yı karşılaştıran Gates, buranın zamanında bir köyden ibaret olduğunu, kerpiçten örülmüş evleri, taşlı ve tozlu yolları, temiz olmayan hanları ile kendisinde hiç de iyi bir izlenim bırakmadığını ifade etmiştir. Fakat Ankara'nın çehresi Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren değişmeye başlamış, modern kaldırımlarıyla, yollarıyla, binaları ve birinci sınıf otelleriyle ile yeni bir Ankara ortaya çıkmıştır. Gates'e göre bu yeni dönemin en önemli başarılarından biri-henüz bu konuda yeterince mesafe kat edilmemesine rağmen-de din-devlet işlerinin ayrılması yolundaki çalışmalar olmuştur. Gates, çok partili hayata geçiş denemelerindeki travmalardan dolayı Türk kamuoyunun buna yeterince hazır olmadığı kanaatindedir. O hükümetin bütün çalışmalarını "Türkler iş başındalar" cümlesiyle özetlemiştir (Gates, 1931b, s. 390-394).

Gates'in Türkiye hakkındaki değerlendirmeleri ülkeden ayrıldıktan sonra da devam etmiştir. 1935'te Henry Elisha Allen tarafından yayımlanan *The Turkish Transformation: A Study in Social and Religious Development*'i değerlendiren Gates, satırlarına "bir ulusun dünyanın şimdiye kadar tanık olduğu en dikkat çekici dönüşümünün takdire şayan bir sunumu" ifadeleriyle başlamıştır. Gates, kitaptaki başlıkları ve mündericatu değerlendirirken uzun yıllar Türkiye'de yaşamış biri olarak oldukça objektif bir tutum takınmaya çalışmıştır. Osmanlıların Türk ırkının yalnızca bir kolu olduğuna dikkati çekerek yeni dönemde anlayışıyla donanmış Türk'ün, itibari zedelenmiş ve yıkılmış Osmanlıdan kendini nispeten ayrı tutmaya çalıştığı üzerinde durmuştur. Hatta Osmanlıların, kadim Türk tarihi içinde hak edilen gelişmeyi sağlayamamış bir "kara leke" olarak anlaşıldığını ve günümüz Türk'ünün "Osmanlı'dan omuz silktiğini" ifade etmiştir. Osmanlıdan Cumhuriyet'e geçiş sürecini ve yaşanan köklü değişimleri ise hayret verici ve olağanüstü bir süreç olarak değerlendirmiştir (Gates, 1936, s. 186-192).

Sonuç

Osmanlı'nın son döneminden günümüze Türk eğitim hayatında önemli izler ve etkiler bırakmış olan Robert Koleji; açılış süreci, mezunları ve eğitim anlayışı ile önemli bir eğitim kurumudur. Cyrus Hamlin, kendini ideallerine adanmış bir misyoner olarak hem kolejin kuruluşunda hem de geleceğinin şekillenmesinde büyük bir gayret sarf etmiştir. Bir elin parmağını geçmeyecek öğrenci sayısı ile öğrenime başlayan okulun etkisi her geçen yıl daha da artmıştır. Kuruluş sürecinden Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar geçen süre içinde çeşitli zorlukları adım adım aşan Robert Koleji için kolej müdürü Gates, "İmparatorluktaki yabancı mekteplerin hiçbiri Robert Koleji ölçüsünde bir sisteme, amaca, belirli bir fikri aşlamaya ve kültürel bakımdan yoğunlaşmaya muvaffak bir plana sahip olmamıştır" demiştir. Amerikalıların sınırları dışında kurduğu ilk kolej olan Robert Koleji, başlangıcından itibaren kaliteli bir eğitim programına ve kurallara sahip olmuştur. Osmanlıdan Cumhuriyet'e İstanbul'un en gözde okulları arasında yer almıştır. Amerikalıların gurur kaynağı olan okul aynı zamanda İstanbul'daki Amerikalılar için hem bir buluşma mekânı hem de aidiyet duygusuyla tutunabilecekleri bir merkez hâline gelmiştir.

Okulun Hamlin ve Washburn'dan sonra üçüncü müdürü olan Gates yaklaşık 30 yıl bu görevi sürdürmüştür. Sultan II. Abdülhamit, İttihat ve Terakki ve Atatürk dönemi olmak üzere üç devre tanıklık eden Gates, bu dönemde savaşlar, işgaller, mücadeleler, diplomatik ilişkiler ve köklü değişimleri yakından izleme ve takip etme fırsatı bulmuştur. Gates, kendisinden önceki iki yetenekli ve başarılı müdürün kurduğu sistemi başarıyla devam ettirmiştir. Hamlin'in girişimciliği ve enerjisi ile açılan kolej, Washburn'un nitelikli eğitim kadrosu sayesinde Balkanlar ve Orta Doğu'da saygın bir kuruma dönüşmüştür. Gates de esnek ve zamanın gereklerine göre hareket eden kişiliği ile öne çıkmıştır. Dönemin şartlarında ilk defa uygulanan yeni yöntem ve içerikle kolejin adını duyuran Gates, ahlaki değerler konusundaki hassasiyeti ile de tanınmıştır.

Osmanlı'nın son dönemine şahitlik eden Gates, kötü eğitim ve yönetim zafiyetlerini yakından görmüştür. Yüzyıllardır biriken sorunlara karşı köklü çözümler üretmeye çalışan Atatürk ve Cumhuriyet kadrosuna karşı duyduğu hayranlığı dile getirmekten geri durmamıştır. "Dini prangaların kırıldığını" gören Gates'e göre Türkiye'de büyük bir sosyal değişim başlamıştır. Türklerin pratik bir yapıya sahip olduğunu, millî seciyesinin kuvvetli olduğunu ve yeni devletin Türk kimliğini oluşturan tarihsel unsurlara yöneldiğini ifade etmiştir. Ayrıca dinî kaynakların Türkçeye çevrilmesi sayesinde dinin daha anlaşılır hale geldiğini de belirtmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele sürecinde tolerans göstermeyen bir tavır sergilediğini ve rakibe tahammülü olmadığını belirten Gates, onun cumhurbaşkanı olduktan sonra "ılımlı ve bilge" bir politika sürdürmesini garip karşılamıştır. Dönemin önde gelen diktatörleri ile karşılaştığında Mustafa Kemal Paşa'nın bir diktatör olarak nitelendirilmesinin yanlış olduğunu, tek parti yönetiminin bir takım zorunluluklardan dolayı devam ettirildiğini ve onun "demokrasiyi hedefleyen bir diktatör" olarak halkın refahı için içtenlikle çalıştığını vurgulamıştır.

Gates, yayınladığı makale ve hatıratında özellikle Ankara'daki değişimi hayranlıkla aktarmıştır. Tozlu ve çamurlu yolların, kerpiç evlerin yerine yeni ve modern bir altyapı ile büyük ve gösterişli binaların yapılması Gates'i adeta büyülemiştir. Ayrıca Gates'i etkileyen tek şey sadece gösterişli yapılar olmamıştır. O, aynı zamanda hukukun egemen kılınmasına ve laik devlet anlayışının yerleştirilmesine yönelik çalışmaları da büyük bir takdir ve hayranlıkla izlemiştir. Kalkınma ve gelişmeye yönelik radikal değişiklikler yapıldığını vurgulayan Gates'e göre inkılaplarla "bir halkın hayatında benzersiz bir devrim" yaratılmıştır. Ayrıca yeni bir vatandaşlık anlayışı yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Gates, halifelik makamının kaldırılmasını da yaygın kanaatin aksine Batı'nın ilhamıyla değil, uzun süre üstünlük mücadelesi veren saf İslami fikirlerle ilişkilendirmiştir. 13-14 milyonluk bir nüfusa sahip olan yeni Türkiye'nin çoğu esir olarak yaşayan Müslüman halkları üzerinde halifeliğin fiili etkisinin bulunmadığını düşünmüştür. Ona göre büyük sorunlardan biri de yeni

düzene uyum sağlamakta zorlanan eski düzenin bürokrat ve memurlarıyla çalışılmak zorunda kalınması olmuştur. Bununla birlikte Türk milletinin kafasında dünyadan epeyce gizlenmiş uzun bir hazırlık olduğunu, bu hazırlığın içinde demokrasinin atalardan kalma ilkelerinin de iddia eden Gates, Mustafa Kemal Paşa'nın güçlü, iradeli, boyun eğmez ve bilge bir adam olduğunu ve ancak Türk halkındaki tarihten gelen bu özellikleri ile bu devasa görevi başarabildiğini belirtmiştir. Yeni Cumhuriyet'in "mutlakıyetçi ve baskıcı" özellikleri bulunmasına rağmen halkın egemenliğinin geliştirilmesi yönündeki gayretlere de dikkat edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Türk inkılabını despotizme karşı müstesna bir kıyam ve bir milleti reforme etmek için ciddi bir mücadele olarak değerlendirmiştir. Bundan sonraki süreci de reform ve düzeltmeler çağı olarak görmüştür.

Kaynakça

- Akyüz, Y. (2007). *Türk eğitim tarihi*. Pegem Akademi.
- Allen, H. E. (1935). *The Turkish transformatin: A study in social and religious development*. The University of Chicago Press.
- Bartlett, S. C. (1876). *Historical sketch of the missions of the American board in Turkey*. Pblished by the Board.
- Foster, A. D. (1903). *In memoriam cyrus hamlin*. Pblished Privately.
- Gates, C. F. (1929). Development of the Turkish Republic. *The China Weekly Review (1923-1950)*, 48(11), 462-464.
- Gates, C. F. (1930). The regeneraiton of Turkey I. *Current History*, 32(3), 519-524.
- Gates, C. F. (1931a). The making of the Turkish Republic. *Current History*, 34(1), 89-93.
- Gates, C. F. (1931b). The new Turkey under Mustapha Kemal. *Current History*, 34(3), 390-394.
- Gates, C. F. (1936). The Turkish transformation. *Moslem World*, 26, 186-192.
- Gates, C. F. (1940). *Not to me only*. Princeton University Press.
- Gates, H. B. (1932). Caleb Frank Gates. In The Robert College Herald Board, *Dr. Caleb Frank Gates president of Robert College 1903-1932 an appreciation* (pp.7), Tsitouris Brothers.
- Hagopian, A. D. (1932). Dr. Gates comes to Robert College. In The Robert College Herald Board, *Dr. Caleb Frank Gates president of Robert College 1903-1932 an appreciation* (pp.19-21), Tsitouris Brothers.
- Hamlin, C. (2012). *Robert Kolej uğrunda bir ömür*. (A. Aksu, Çev.). Dergâh Yayınları.
- Hamlin, C. (2011). *Robert Kolej'i kuran misyonerin anıları Türkler arasında*. (H. Yüksel, Çev.). Meydan Yayıncılık.
- Kandal, S. C. (2017). Kuruluşu, öğrencileri, etkisi: Amerikalı seyyah diplomat ve misyonerlerin anılarıyla Robert Kolej. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 91-105.
- Kaya, Ö. (2022). *Dünyanın tam orta yerinde Robert Kolej-imparatorluktan cumhuriyete bir okulun tarihi*. Kronik Kitap.
- Nurdoğan, A. M. (2009). Robert Koleji mühendislik okulu (1912). *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 14(26), 203-232.
- Riggs, C. T. (1932). Mardin and Harpoot. In The Robert College Herald Board, *Dr. Caleb Frank Gates president of Robert College 1903-1932 an appreciation* (pp.18), Tsitouris Brothers.
- Sümer, M. (1964). Robert Kolej müdürü Dr. Gates'in Paris Sulh Konferansı dolayısı ile gönderdiği bir mektup. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 233-236.

Müjdecı, M. & Karakılıç, C. (2023). Caleb Frank Gates'e göre Atatürk ve yeni Türkiye. *Mavi Atlas*, 11(1), 76-86.

Tozlu, N. (1991). *Kültür ve eğitim tarihimizde yabancı okullar*. Akçağ Yayınları.

Tubini, B. A. (1932). Robert College Engineering School. In The Robert College Herald Board, *Dr. Caleb Frank Gates president of Robert College 1903-1932 an appreciation* (pp.43-45), Tsitouris Brothers.

Yavaşer, R. (2014). *Amerikan arşiv belgeleri ışığında İstanbul Robert Koleji* (Tez No. 412180) [Yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Yıldız Ö. & Yavaşer R. (2016). İstanbul Robert Koleji üzerine bir değerlendirme, *Tarih Okulu Dergisi*, 9(25), 579-598. <http://dx.doi.org/10.14225/Joh793>.